

УДК 373.2.064.1

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Залізник Алла, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-5255-385X

E-mail: zalsznyak@i.ua

Гаврилюк Світлана, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: svetlanagavrulyik@gmail.com

У статті предметом розгляду є сутність поняття педагогічної взаємодії педагогів і батьків. Проаналізовано наукові джерела, що містять інформацію про педагогічну співпрацю з батьками дошкільників. Висвітлено сутність понять: «взаємодія», «синергетика», «співробітництво». Виокремлено методи впливу учасників педагогічного процесу один на одного. Подано форми взаємодії педагогів і батьків. Дане дослідження розширює модель підготовки майбутнього вихователя до роботи з батьками дітей. Подальші розвідки у даному напрямку тісно пов'язані з дослідженням, що стосуються педагогічної роботи з батьками.

***Ключові слова:** співробітництво, форми взаємодії, синергетика, батьки, дошкільники, педагоги, діти, методи впливу, педагогічна взаємодія.*

PEDAGOGICAL INTERACTION BETWEEN PRESCHOOL INSTITUTION AND FAMILY IN EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Zalizniak Alla, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5255-385X

E-mail: zalsznyak@i.ua

Havryliuk Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: svetlanagavrulyik@gmail.com

The article considers an important issue of pedagogical interaction between teachers and parents. It investigates the role of the family in the preschoolers' education. The authors analyze scientific sources of information on cooperation with parents of preschool children. They depict the essence of such notions as "interaction", "synergetics", and "cooperation" in the paper.

First, pedagogical interaction is a way of organizing collective activities of preschool teachers and parents. Collaboration is a communication at the level when no one controls, evaluates, or gives any instructions.

Second, synergetics is one of the philosophical movements in pedagogy originated from Greek synergetikos "cooperative" or synergein "to work together, cooperate". Therefore, the authors consider the teacher and parents being synergistic, because they interact with each other. The article for its part characterizes high and low synergy between them. At the same time, it outlines some peculiarities of high synergy, distinguishing it from the low one.

The main objective of the study is to provide parents with pedagogical knowledge. On this basis, work with parents is conducted purposefully and systematically. Thus, particular importance is paid to the methods of influencing others, such as: methods of persuasion, management and pedagogical assessment. Moreover, the authors suggest such forms of interaction between teachers and parents as: collective, individual, group, visually written, and visually informative.

In conclusion, to work with parents and preschool children the study expands the model of future teachers' training.

Keywords: cooperation, forms of interaction, synergetics, parents, preschoolers, teachers, children, methods of influence, pedagogical interaction.

У ході інтеграційних процесів в освіті на зміну парадигми «просвітительської» прийшла інноваційна. Сьогодення вимагає забезпечення належної підготовки кадрів, всебічного розвитку особистості педагога, оскільки його професіоналізм, фахова компетентність визначають рівень освіченості батьків та сприяють розвитку, навчанню та вихованню дошкільників.

Зміна державної політики в галузі освіти зумовила визнання провідної ролі сім'ї у вихованні дітей. Сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини. Значна частина батьків, переймаючись пошуком джерел існування або нагромадженням багатства, все менше приділяють уваги вихованню дошкільнят. Сучасність вимагає інтеграції сімейного і суспільного дошкільного виховання, активізації участі батьків в освітньо-виховному процесі. Забезпечити високий рівень реалізації потенціалу сім'ї щодо розвитку та виховання дошкільника здатна тільки нова генерація педагогічних кадрів. Це є особливо актуальним у прагматичному ХХІ столітті.

Сучасними підходами до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л. Артемова, Г. Беленька, Л. Загородня, М. Машовець та ін.

Стан розробленості проблеми підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками розкрили велети педагогічної думки – А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та сучасні дослідники – Т. Алексеєнко, О. Докукіна, А. Марушкевич, М. Стельмахович, І. Трубавіна, Т. Шанскова та ін.

Окремі аспекти загальної проблеми взаємозв'язку сім'ї та дошкільного закладу у формуванні особистості дитини висвітлено у працях Л. Загик, О. Кононко, Т. Кулікової, Н. Лисенко, Т. Марково, В. Маїшевої, Л. Островської, Н. Побірченко, В. Постоного, Н. Химич та ін.

Метою статті є дослідження сутності педагогічної взаємодії педагогів з батьками дошкільників та шляхи її реалізації.

З'ясуємо насамперед зміст такого вихідного поняття, як «взаємодія».

У філософському словнику поняття «взаємодія» – це така «філософська категорія, яка відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що в свою чергу, зумовлює зміну його стану» [8, с. 77].

Поняття «взаємодія» у педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка розглядається, як «філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один

на одного, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого» [7, с. 82].

Сучасний дослідник А. Бойко розглядає педагогічну взаємодію як інтегрований феномен, що містить психологічні і філософські знання [3, с. 26].

«Взаємодія – спосіб організації спільної діяльності, яка здійснюється на основі соціальної перцепції і за допомогою спілкування» [4, с. 151]. Принциповими характеристиками даних взаємодії є рівність у спілкуванні та партнерство у спільній діяльності. Рівність у спілкуванні забезпечується взаємною повагою до особистості учасників спілкування. Головне – це прийняття педагогом гуманістичних і демократичних основ взаємодії людей між собою. Ми дійшли висновку, що спільна діяльність вихователів та батьків повинна дотримуватись таких принципів: відвертість, доступність, добровільність, співробітництво.

Співробітництво – це спілкування «на рівних», де ніхто нікого не контролює, оцінює, ніхто нікому не дає вказівок [4, с. 151]. Ми вбачаємо співробітництво батьків і вихователів за такими параметрами: формування єдиних вимог дошкільного закладу і сім'ї, направлених на комплексне вирішення проблем виховання дошкільників; соціально-педагогічне дослідження батьків, дошкільників з метою виявлення причин і труднощів у вихованні дітей; забезпечення педагогічної допомоги батькам у вихованні дошкільників; сприяння повноцінному особистісному розвитку молодих батьків та вихователів.

Синергетика – одна з філософських течій у педагогіці, що означає «узгодження», «робимо разом» [2, с. 192]. Ми розглядаємо вихователів і батьків, як дві відкриті системи, що взаємодіють одна з одною. Висока синергія характеризується мінімальною агресією один до одного, більшою відповідальністю обох сторін, більшою варіативністю дій і поведінки, позитивним емоційним фоном педагогічної взаємодії, високим ступенем довіри сторін учасників один до одного. Низька синергія – зворотне значення вищевказаних характеристик. При низькій синергетиці людина відчуває обмеженість власних ресурсів для участі у взаємодії, приходять відчуття небезпеки. Емоційний фон педагогічної взаємодії негативний, високий рівень недовіри один до одного. Педагог і батьки повинні бути синергетичними, коли вимагається така педагогічна взаємодія, при якій корисні і позитивні дії індивіда були б вигідні йому і корисні суспільству. Тому взаємодія, що здійснюється в умовах відвертості обох сторін і не обмежується нічиєю свободою, служить прояву щирих взаємин. Взаємодія, що проходить в умовах пригнічення однією стороною іншу, здатна маскувати справжні взаємини.

У своїх дослідженнях ми керувалися твердженням сучасного дослідника М. Машовець про те, що вирішення педагогічних проблем у сім'ї потребує спеціальної підготовки батьків, кваліфікованої допомоги фахівців та наукового забезпечення на теоретичному і практичному рівнях [6].

Цінною для нашого дослідження є педагогіка В. Сухомлинського, в основу якої він поклав педагогічну просвіту батьків: «Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері й батька ... – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії й практики». Прагнучи підготувати батьків до найважливішої справи життя – виховання дітей, великий педагог пропонував давати їм елементарні педагогічні знання, а також безпосередньо залучати до обговорення проблем навчання і виховання. Важливим завданням вихователів є пропаганда педагогічних знань серед батьків.

На нашу думку, під час визначення змісту, форм педагогічної просвіти батьків вихователь повинен враховувати загальну підготовку і життєвий досвід батьків, їхню освіту, громадську позицію, особливості сімей (багатодітна, неповна, малозабезпечена), національні традиції, рівень виховного потенціалу конкретної родини та її мікроклімат. У процесі цієї роботи батьки будуть отримувати знання про завдання і методи всебічного виховання дітей – фізичного, розумового, морального, естетичного. Педагог, допомагаючи батькам, вселяє в них упевненість у тому, що вони зможуть змінити поведінку і характер дитини, якщо будуть систематично і послідовно, разом з вихователями, впливати на неї в певному напрямі. Успіх взаємодії батьків і вихователів, а отже позитивний вплив на виховання дитини значною мірою будуть залежати від відносин, які складатимуться між вихователем і батьками дітей.

Безпосереднє здійснення взаємодії вихователів і батьків ґрунтується на вивченні сім'ї педагогами і використанні методів впливу учасників педагогічного процесу один на одного:

- метод переконання: обмін думками, порада, пояснення, висловлювання своїх думок, суджень, аргументів, навіювання;
- метод вправляння: особистий приклад педагога, батьків, прохання, доручення, показ-інструкція, практичні заняття з елементами тренінгу, моделювання та програвання педагогічних ситуацій;
- метод педагогічної оцінки: похвала, подяка, зауваження, заохочення [1; 5].

Вивченню виховання дитини в сім'ї сприяють такі методи поглибленого дослідження: метод документалістики, методи опосередкованого вивчення сім'ї (анкетування, тестування, опитування батьків); методи прямого вивчення сім'ї (систематичне спостереження, інтерв'ю, запитання), метод узагальнення незалежних характеристик.

Метод вивчення документалістики застосовується переважно на ранніх етапах дослідження, коли необхідне попереднє ознайомлення з об'єктом дослідження для повнішої та об'єктивнішої інтерпретації результатів (медична картка дитини, відомості про перебування в дошкільному закладі, характеристики).

Анкетування дозволяє педагогу зібрати конкретні дані про сім'ю, порівняти їх з попередніми даними і на основі цього скорегувати свою роботу (форма письмового опитування). Анкети можуть бути різних типів: закриті, відкриті, змішані.

Тестування сприяє відстежуванню процесу передачі знань, динаміці засвоєння і розвитку здатності вільного володіння та оперування теоретичною й методичною інформацією.

Опитування ґрунтується на взаємодії дослідника та респондента. Опитування буває таким: індивідуальним, груповим, очним, заочним, усним, письмовим.

Метод узагальнення незалежних характеристик полягає в отриманні інформації про дитину з різних джерел: матері, батька, бабусі та інших. При цьому слід зважати на об'єктивність джерел, з яких отримано інформацію.

Інтерв'ювання включає систему задалегідь підготовлених запитань (форма усного опитування). Для реєстрації даних інтерв'ю використовують дослівний запис, запис по пам'яті, механічний звукозапис. Наслідки інтерв'ю залежать від продуманості питальника для інтерв'ю.

Метод систематичного спостереження спрямований на конкретне вивчення

сімейного оточення дитини, наявної атмосфери в сім'ї взаємин між батьками і дітьми, виявлення не лише вразливих місць, а й можливостей для усунення недоліків.

Проблема підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками з проблем виховання дітей дошкільного віку вимагає також знань про пошук форм роботи як з дітьми, так і з їхніми батьками.

Ми вважаємо, що форми взаємодії педагогів і батьків – це такі способи організації їх спільної діяльності, які ефективно впливають на всебічне виховання особистості дошкільника. Форми батьківської просвіти розрізняються за: місцем проведення; характером спілкування; участю членів сімей; кількістю сімей; тривалістю; змістом; метою; впливом на сім'ю.

Форми співробітництва педагогів з батьками можуть бути як колективними (університет педагогічних знань, батьківські збори, конференції, зустрічі з батьками, засідання «круглого столу», вечори запитань і відповідей, засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, семінари-практикуми, створення групи батьків-порадників, спільні свята, спортивні змагання, відпочинок у вихідні дні тощо), так й індивідуальними (вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до дошкільного закладу, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, бесіди тощо), груповими (консультації, клуби взаємодопомоги, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми), наочно-письмовими (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки-пересувки, дошка оголошень, інформаційні листки, анкетування, скринька пропозицій, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека) та наочно-інформаційними (виставки дитячих робіт, магнітофонні записи бесід з дошкільниками, відеофрагменти організації різних видів діяльності, реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання). Вважаємо, що позитивних результатів у вихованні дітей можна досягти при вмілому поєднанні колективних та індивідуальних форм роботи вихователів з батьками. Педагогічна просвіта батьків повинна мати цільове спрямування. У сучасній освітянській практиці пріоритетними стають диференціація, особистісно-орієнтований підхід до батьків та дошкільників.

У цілях педагогічної просвіти батьків майбутніми вихователями було використано різні форми просвітницької роботи. Ми націлювали їх на виявлення особливостей кожної сім'ї, де росте вихованець, вчили проймається її настроями, потребами, уподобаннями, щоб кожний контакт був насичений турботою про дитину, повагою до сім'ї, а батьки відчували, що за їхню дитину вболівають, про неї піклуються. Наголошували, що перед батьками слід відкривати в дітях те, чого вони раніше не знали, порівнювати їх з однолітками, але щодо окремих вчинків дітей доцільно говорити з конкретними батьками наодинці.

Отже, успішне вирішення проблем виховання дошкільників можливе тільки за умови взаємодії спільних зусиль педагогів та батьків, гармонізації їх взаємин. Тому необхідно, щоб робота з батьками велась цілеспрямовано, планомірно та систематично. Вона полягає в подоланні педагогічної неосвіченості батьків.

Підводячи підсумки, зазначимо, що сутність поняття «педагогічна взаємодія вихователів та батьків» ми трактуємо як процес погоджених впливів, гармонійних стосунків, що підпорядковані спільній меті, яка реалізується в спілкуванні «на рівних»

та в спільній педагогічній діяльності щодо виховання дошкільника. Педагогам та батькам дошкільників слід взаємодіяти на засадах діалогу, довіри та партнерства. Наведені форми співробітництва педагогів з батьками та методи впливу учасників педагогічного процесу один на одного сприяють не тільки тісній взаємодії педагогів і членів сім'ї, а й всебічному вихованню особистості дошкільника. Отже, успішне вирішення проблем виховання дошкільників можливе тільки за умови взаємодії спільних зусиль педагогів та батьків, гармонізації їх взаємин. Вона полягає в подоланні педагогічної неосвіченості батьків. Перспективи розвідок вбачаємо у розгляді подальших шляхів педагогічної взаємодії вихователів та батьків дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белухин Д. А. Личностно ориентированная педагогика. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. 448 с.
2. Белухин Д. А. Личностно ориентированная педагогика в вопросах и ответах: учебное пособие. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2006. 312 с.
3. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації: підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями: навч.-метод. посіб. Київ, 1996. 232 с.
4. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. Москва, 1999. 232 с.
5. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків, 2002. 400 с.
6. Машовець М. А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Київ, 2000. 128 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
8. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев. Москва: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.

REFERENCES

1. Beluhin, D. A. (2005). Lichnostno orientirovannaya pedagogika. Moskva: Moskovskiy psihologo-sotsialnyiy institut [in Russian].
2. Beluhin, D. A. (2006). Lichnostno orientirovannaya pedagogika v voprosah i otvetah. Moskva: Moskovskiy psihologo sotsialnyy institut [in Russian].
3. Boiko, A. M. (1996). Onovlena paradyhma vykhovannia: shliakhy realizatsii: pidhotovka vchytelia do formuvannia vykhovuiuchykh vidnosyn z uchniamy. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kulikova, T. A. (1999). Semeynaya pedagogika i domashnee vospitanie. Moskva [in Russian].
5. Lozova, V. I., Trotsko, H. V. (2002). Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Mashovets, M. A. (2000). Pidhotovka studentiv do spivpratsi z batkamy ditei doshkilnoho viku. Kyiv [in Ukrainian].
7. Pedagogichnyi slovnyk. (2001). M. D. Yarmachenka (Ed.). Kyiv: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
8. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar. (1983). L. F. Il'ichev (Ed.). Moskva: Sov. entsiklopediy [in Russian].